

M. NAGY MIKLÓS

„Zenévé változz vissza, szó”

AZ OROSZ ROCKKÖLTÉSZETRŐL

Viktor Coj, Borisz Grebenscsikov, Jurij Sevcsuk, Ilja Kormilcev, Alekszandr Vasziljev, Konsztantyin Kincsev – néhányan az orosz rockköltészet nagy alakjai közül. Most itt olvasható fordításban néhány dalszövegük (némelyik énekelhető, a többi nyersebb, de az eredetihez szöveghűbb formában) – ami persze még ízelítőnek is aligha nevezhető abból a hatalmas versóceánból, amelyet az elmúlt években egy tízkötetes antológiásorozat mutatott be Oroszországban, minden kötetben öt-hat költő-zeneszerző-énekes szövegeivel. Egy bármilyen szűkös „ízelítőben” például feltétlenül szerepelnie kellene Alekszandr Baslacsovznak, Jegor Letovnak és Margarita Puskinának is.

A világ gyakorlatilag nem ismeri ezeket az alkotókat – sem mint zenészeket, sem mint költőket –, miközben az „értők” szűk köre tudja, hogy ha az orosz rock nem is, de az orosz rockköltészet egészen unikális jelenség. Mint ha az történt volna, amit Mandelstam írt majd’ száz évvel ezelőtt a *Silentium* című versében: „zenévé változz vissza, szó”. A nagyszerű orosz rockköltőket ezért nem nagyon lehet a nyugati rockzenészekhez hasonlítani (talán még Dylanhez sem): ez nem nyugati értelemben vett rockzene, hanem költészet zenében – és amikor Borisz Grebenscsikov azt énekelte, hogy „a rock and roll meghalt, de én még élek”, akkor talán erre (is) gondolt. A Beatles, a Stones, Dylan, a Led Zeppelin stb. hatására kezdtek zenélni mindannyian – de amit létrehoztak, az csak félig-meddig rockzene (mellesleg sok, a plágium határát súroló átvétellel a nyugati nagyoktól), és sokkal inkább valami egészen sajátosan orosz, hol a létezését titkát, hol az átkozott társadalmi kérdéseket feszegető új kifejezési forma a művészetben, amelyet a világ szép lassan majd talán jobban is meg fog ismerni – már ha lesz még világ, s benne költészet.

A rockzenész tehát Oroszországban több, mint rockzenész; de ezt nem egyértelműen pozitívként mondom – a zenének ez a súlyossága részben az állandó társadalmi diszfunkciók, a folyton félresikló fejlődés tünete. Emiatt alig-alig létezik olyan orosz rockzene, amiben a zene a lényeg: az oroszok az esetek túlnyomó többségében nem annyira a zenélés örömeért játszanak, mint inkább csak precízen lekísérik a zseniális frontembert, az énekest, a zeneszerzőt (és költőt), aki vagy valami nagyon fontos dolgot próbál a rajongó – vagy épp értetlenkedő – közönségnek a dalon keresztül elmondani, vagy valóban igazi költő... Az orosz rock szinte sohasem arról szól, hogy a „a zene, a zene, a zene, a zene kell”, hanem arról, hogy „a szó kell”, „a költészet kell”... Az orosz rock – kis túlzással – az orosz költészet megmentője lett: egy új médium, amelyben még – talán – kicsit továbbélt a milliók tudatába bekúszó és a társadalmi mozgásokat is valamiképp befolyásoló költészet: azokban a zeneileg többnyire egyszerű dalokban, amiket tábori tűz mellett lehetett énekelni, és jókat lehetett vitatkozni a jelentésükön. Hogy valójában mit is mond a költő-énekes a metaforáival.

Most pedig néhány szó (éppen csak kedvcsinálóként) az összeállításban szereplő alkotókról.

Ilja Kormilcev a nyolcvanas-ki-lencvenes évek legnépszerűbb együttesének, a Nautilus Pompiliusnak a dalait írta – kiváló irodalmár volt, műfordító, szerkesztő, s ugyanakkor – a rockdalaival – Dmitrij Bikov szerint „az ezredforduló éveinek egyik legfontosabb orosz költője”. Butuszov, a Nautilus Pompilius frontembere úgy énekelte a szövegeit (óriási tömegek előtt), hogy – saját bevallása szerint –

ő maga sem mindig tudta, miről is szólnak igazából: pontosabban mindig újabb és újabb jelentésük világosodott meg előtte.

Borisz Grebenscsikovot akkor ismerte meg az egész ország (akkor még a Szovjetunió), amikor a peresztrojka idejének kultikus filmjében, az *Asszaban* 1987-ben elénekelte a *Gorod zolotoj* című dalt – amit egyébként nem ő írt, hanem – még a hetvenes évek elején – egy Anri Volohonszkij nevű költő Vlagyimir Vavilov zenéjére. Grebenscsikov egyetlen szót változtatott meg a dalban: nála nem az ég

„fölkött”, hanem az ég „alatt” van a hely, ahol talán mégis boldog lehet az ember: a földi paradicsom. BG – ahogy mindenki ismeri – azóta az orosz rockzene élő klasszikusa lett, költőként pedig sokak szerint korunk Puskinja.

Jurij Sevcuk, a DDT együttes zeneszerző-szövegírója és éneke-se (hogy ismétljem magam) sokak szerint „korunk Puskinja”; a neves kultúrtörténész Szolomon Volkov pedig „korunk Sosztakovicsának” nevezte. Egészen fiatalon, 1981-ben írt *Ne lőj* című dala nem nagy költészet (valóban „csak” egy dalszöveg), de jól példázza a „kis magyar” és a „nagy orosz” pornográfia közti különbséget: amikor Demjén Rózsi nálunk arról írt, hogy „sohase félj” (ha a Föld pokolországáiban lőnek), akkor az orosz fiúk valóban lőttek – Afganisztánban.

Viktor Coj a legnagyobb orosz rocklegenda – *Változást!* című dala a peresztrojka himnusza lett. Gitáros volt, énekes, zeneszerző, nagy költő, csodálatos színész (a gyönyörű koreai arcával és bús szemével), kiváló, szoc-art stílusban alkotó festőművész – és egy vívódó ember, akit akkor ért a halál (1990. augusztus 15-én elaludt a volán mögött, és összeütközött egy

Ikarusz busszal), amikor még nem tudhatta, hogy a gigantikus szovjet állammal szemben vívott nagy csata költő- és zenésztábornoka lesz-e belőle (és hogy vállalná-e ezt a még akkor is szinte öngyilkosságnak tűnő szerepet). Az biztos, hogy semmiféle militarizmusnak nem volt a dalnoka, és a történelem furcsa fintora, hogy egyesek – egyébként kiváló művészek, nagy orosz hazafiak és honlányok, akik csodásan értik és érzik, hogy mi kell ma az orosz népnek – azt csináltak belőle. Igazi, harcos hőst, aki a nemzet szívéből szól.

Konsztantyin Kincsev az Alisza együttes frontembere – dalai jórészt az orosz nép büszkeségét, hazafias érzéseit fejezik ki. Az összeállításban szereplő posztapokaliptikus költeménye (amely mintha Dmitry Glukhovskij *Metró*-trilógiájának hatására íródott volna) jó példa arra, hogy nemcsak a mai orosz prózairodalomban, hanem a rockköltészetben is milyen fontos az eszkatologikus

Szerhij Babkin és Andrij Zaporozec a 5Nizza nevű ukrán reggae-együttes két tagja; orosz és ukrán nyelvű dalaik is vannak. A 2003-ban írt *Katona* című daluk ma már klaszszikus – talán a legszebb dal (és dal-szöveg) a háborúról az orosz nyelvű rockirodalomban.

gondolkodás.

Alekszandr Vasziljev, a Spleen együttes vezetője az orosz rockköltészet népszerű kismestere – olyan ő Grebenscsikov, Coj, Sevcsuk és Kormilcev mellett, mint Juhász Gyula volt Ady és József Attila mellett. Az ő dalai gyakran a szerelemről szólnak – ami egyébként ritkaság az orosz rockban –, de ahogy a *Románc* soraiból is láthatjuk, az orosz rockköltészetben a szerelem is mindig súlyos, többnyire tragikus téma.